

TÜRKİYE'DE İŞVEREN SENDİKACILIĞI

Dr. Pars ESİN

Türkiye'de işveren sendikacılığı incelenirken çalışmamız iki ana bölüme ayrılmaktadır.

İlk ana bölümde genel olarak işveren sendikacılığına teorik bir yaklaşım aramaya girilmekte ve seçilmiş üç modern endüstri toplumunda bu tür sendikacılığın kısaca gelişimi incelenmektedir.

İşveren sendikacılığının, zamanımızdaki ekonomik ilişkilerin ya da olayların siyasal bir görünümü de olduğu izlenebildiğinden, siyasal bir yanı olduğu savlanabilir. Bu durumda ekonomik amaçları da olan işçi ya da işveren sendikacılığının hem kendi aralarındaki hem de siyasal iktidarla olan ilişkilerinin siyasal bir özelliği olacaktır. Öte yandan geleneksel toplum yapılarından modern endüstri toplumu yapısına doğru tarihsel değişim içinde toplumsal güçler ortaya çıkmaktadır. Bu güçlerin oluşma ve gelişme yolları ve biçimleri, aslında siyasal gücün değişik bir varlık biçimi olan, siyasal iktidarın denetimi altında cereyan etmektedir. Bu toplumsal güçler, genellikle, etki alanlarına göre ekonomik ve siyasal olma niteliğini kazanmaktadır. Bunun yanında, genellikle, ekonomik güçler veri bir kurumsal çerçeve içinde işlediklerinden, siyasal güçler ise kurumlar üzerinde etkili olmakla gerçekleştirebildiklerinden bu iki toplumsal güç birbirlerinden farklılaşmaktadır. Günümüzde en çok rastlanan biçimiyle, ekonomik güçlerden desteğini alan siyasal güçler, uygulanmak istenen ya da uygulanan politikalar açısından, siyasal iktidarın kullandığı «iktidar»ın sonuçlarının dağılımını anlamlı bir biçimde değiştirmeyi amaçlayan ya da başaran toplumsal güçlerdir. O halde menfaat ya da baskı grupları kendi çıkarları açısından bu dağılımı değiştirmeyi isteyen gruplar, siyasal güçler olmaktadır. Öte yandan menfaat gruplarının gevşek olan iç bağları formelleştirildiği, bir örgütle sıkılaştırıldığı zaman baskı grupları ortaya çıkmaktadır.

İşveren sendikaları birer baskı grubudur; çünkü ekonomik alanda ya da üretimde belli bir yerdeki bireylerin meydana getirdi-

ği kuruluşlardır. Bu belirli yerlerinin gerektirdiği çıkarları savunmakta ve bu açıdan siyasal iktidara etkili olmak istemektedirler. Ayrıca bu tür sendikalarda siyasal güç ekonomik güç tarafından desteklenmektedir.

İşveren sendikaları tarih sahnesine kapitalist sistemle beraber çıkmıştır. Gerçekten sanayi devrimine sahne olan İngiltere dünyada ilk kez işveren sendikalarının doğuşuna XVIII. yüzyılın ilk yarısında şahit olmuştur. Fransa'da ise işveren sendikalarına XIX. yüzyılın ikinci yarısında rastlanmakta, A.B.D.'de ise bu tür sendikacılığın bu devletle hemen hemen aynı yaşta olduğu görülmektedir. Bu üç ülkede de işveren örgütlerinin siyasal erklere, diğer gruplara ve kamuoyuna etkili olduğunu izlemek mümkün olmaktadır. Ancak bu etkilemeler her ülkenin objektif ve her sendikacılığın subjektif koşullarına göre değişmektedir.

Çalışmalarımızın ikinci ana bölümü ülkemizdeki işveren sendikacılığının incelenmesine ayrılmış bulunmaktadır.

Ülkemizde bu tür sendikacılığın uzun bir geçmişi yoktur; ancak, bu sendikacılık beşeri ve maddi temelini işveren-girişimci kesiminin varlığında ve özellikle gelişmesinde bulmaktadır. Ülkemizde bu kesimin gelişmesi iki önemli devrede olmuştur. 1923-1950 devresi, değişen uygulamalarla birlikte, genellikle «bağımsız ekonomik ve toplumsal gelişme» amacı kovalanırken, bürokrasinin ekonominin motörü olarak kabul edildiği yıllar olmuştur. Bu devre içinde işveren-girişimci kesimi, kesinlikle yadsınmadığından, anlamlı bir engelle karşılaşmadan ilk birikimini yapmış bulunmaktadır. Başka bir deyişle bürokrasinin vesayeti altında işveren-girişimci kesiminin 1950 sonrası devresinin çekici gücü olması olanağı bu yıllarda hazırlanmıştır.

1950'den günümüzedek uzanan devrenin çekici gücü gerçekten özel kesim olmuştur. Ancak 1950-1960 arasında D.P. iktidarı döneminde bu kesim, bu iktidarın «politikasızlığının» getirdiği karmaşıklığın yanında ilk gençlik döneminin de karmaşıklığını yaşamıştır. 1960 dan sonraki dönem ise karma ekonomi dönemidir. Bu dönemin önemli bir özelliği de siyasal plandadır: çoğulcu demokratik toplum yapısı seçilmiş bulunmaktadır. Bu seçim gerçek işveren sendikacılığının ülkemizde doğuşunun temel nedeni olmuştur. Çünkü bu yapı içinde işçi sendikacılığı önem kazanmış bulunmaktadır. Ayrıca 1961 Anayasasıyla çalışanlara tanınan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler işçi sendikacılığını güçlendirmiştir.

Bu durum karşısında 1947 den beri amaçsız, işlevsiz ve faaliyetsiz varlığını sürdüren münferit işveren sendikaları, 1961 Anayasasının etkisi altında, 1962 de biraraya gelerek Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunu kurmuşlardır. Ancak bu konfederasyon günümüze gelen yaşamı içinde genellikle ilk yıllarda öteki sermaye örgütlerini de yanına alarak, daha sonraları tek başına kendi varlığını ilgilendiren yasal düzenlemelerde etkili olmaya çalışmıştır. Görünüşte formel yapısı klasik konfederasyon yapısına benzeyen bu merkezi örgüt, örgütlenmesini yukarıdan aşağı meydana getirdiği ve üyeleri yoluyla sigortalı işçilerin % 20 sini kapsadığı halde, işveren-girişimci kesiminin iş ve çalışma hayatıyla ilgili örgütlü tek merkezi kuruluşu olmuştur. Bunun sonucu olarak faaliyetlerini giderek artan bir yoğunlukla sürdürmüştür. Bu çerçevede içinde 1962 den bu yana bu örgüt yasal gelişmeler karşısında tutarlı ve gerçekçi bir davranış biçimi geliştirmiştir. Gerçekten bu konfederasyon yasalar ve uygulamalar karşısında etkisini sonuna kadar kullanmaya çalışmış; ancak yasalar ya da uygulamalar yürürlüğe girince bunların sonuçlarını kabullenme yolunu seçmiş, ne var ki bu sonuçları değiştirme uğraşısına yeniden başlamıştır.

İşçi sendikacılığı hareketi karşısında ise konfederasyon 1968 - 1969 a kadar oldukça yumuşak bir tutum izlerken bunu bu yıllardan sonra sertleşme yönünde değiştirmiştir. Bu değişikliğin nedenleri olarak da işveren örgütlenmesinin güçlendiği, işçi hareketlerinin bu yıllarda nicelik ve nitelikçe arttığı ve çeşitlendiği, işçi ücretlerindeki gerçek artışların bu yıllarda en yüksek oranlara ulaştığı ve işveren örgütlerinin faaliyetlerini kolaylaştıran bir siyasal ortamın oluştuğu noktaları önem kazanmaktadır.